І хто це знає, й хто про це

повіда?

Звідкіль цей Всесвіт народивсь

та виник?

"Космогонія" (збірник "Рігведа").

І.

Вони ходили мовчки по верхній алеї Володимирської гірки, так ніби їм ні про що було говорити. А тим часом саме зараз мала відбутися вирішальна розмова, на яку обоє очікували довгими роками, розмова, яку він всіляко відкладав, відтягував, а вона все намагалась прискорити. А тепер ось ходили й мовчали.

Над Києвом пропливав сонячний день початку березня — у блисках, прозорій синяві, ще й пройнятий тонкими струмами морозчика. Здавалося, саме повітря наснажене хорошим настроєм, а проте лиця в цих двох були похмурі, стривожені. Він — високий худорлявий чоловік у потертому пальті з рудим цигейковим коміром і такій же старій шапці — ступав рівно, як автомат, притискуючи опущені руки до боків і закам’яніло дивля-чись уперед; вона ж ішла повільніше, не так скуто, хутряна шапочка, легка дублянка і замшеві чобітки надавали їй навіть елегантностй. Дивилась на дерева, що купались у сонці, на зустрічних, на золоті хрести Андріївської церкви, що витикалися з-за кам’яного громаддя, дивилась, та чи бачила? Час від часу крадькома позирала на свого супутника, який, здавалося, зовсім не звертав на неї уваги. Нарешті він підійшов до чорної металевої ого-рожі, що тягнеться понад самісіньким краєм урвища, саме в тому місці, де її зигзаг вигинається в бік Подолу. Мовчки подивився вниз на хаос дахів, на вулички, по яких

котилися манюсінькі, ніби іграшкові, машини, сно-вигали дрібненькі постаті.

— Мурашник, — сказав не обертаючись.

А їй ця панорама тішила очі — і білостінні будинки, і шпилі церковок, і широке плесо Дніпра.

— Чого ти так… про людей, Іване?

Різко обернувся, наче його струмом ударило.

— Хіба не так? Чим вони відрізняються від мурахів? Працюють, вирощують потомство, вмирають… І хоча б один замислився: а навіщо цей спектакль? Який сенс? Задано програму — от і живуть.

— Поглянь краще на Дніпро — яка краса! Острови, наче хмари…

— Краса, краса,— дратуючись, повторив, ніби хотів зіжмакати слово. — Треба шукати першооснов, а не декорацій.

— А може, насамперед треба просто жити?

Ковзнув поглядом по її обличчю — посіріло, вже й зморшки проступають. Звичайно, їй хочеться сімей-ного кубла, в її товаришок уже дорослі діти. Але не пожалів, не втішив.

— Жити… А хіба ти досі не жила? Писала дисертацію, потім лекції… Як на мене, то чим більше сірої речовини введено в процес мислення, тим яскравіше життя.

— О, ти завжди охоче філософствував, — обізвалася з гіркотою в голосі. — Не випадково ж хлопці про-звали тебе Мудрим.

— Я не ображаюся. Мудрість — не гандж.

Болісна гримаса з’явилася на її обличчі, брови зійшлися докупи, і на якусь мить його пройняв жаль.

— Та ти не переживай, Надійко. Скривилась, як ображена дитина.

Справді, вона ледве стримувала сльози, важко дихала. Нарешті обізвалася:

— А хто ж нам поверне… втрачені роки?

— Втрачені? — Він жорстко поглянув на неї, та все-таки стримався. — Ти ж закінчила дисертацію. А я… теж не змарнував часу. Я зробив таке відкриття…

— Облиш. — Надія пересмикнула плечима. — Я вже чула про це… І не раз.

Мудрий насупився.

— Знову з тобою не можна поговорити по щирості. Одразу якісь кпини… Та ти б раділа, що я завершив таку роботу. Морочився цілими ночами, аж сусіди почали скаржитись.

"Справжній ізолянт, — подумала Надія. — Хоч в їхній лабораторії — чималий колектив, але він займа-ється лише своїм…"

Іван підозріливо повів очима довкруж, прошепотів:

— Ходімо звідси, якісь два типи огинаються, в одного дипломат… може, з магнітофоном.

— Та облиш…

— Було б наївністю думати, що в Києві немає ворожих агентів.

"Що з ним? — подумала, ступаючи по асфальтовій доріжці. — Він дуже змінився… Сьогодні якийсь осо-бливо дивний".

— Начитався детективів? — спитала з іронією.

Він тільки зиркнув з-під насуплених брів, мовчав, аж поки не відійшли на чималу відстань.

— Якби ти знала, який прилад мені вдалося… — зашепотів їй на вухо, обдаючи щоку гарячим диханням.

— Прилад?

— Еге. — Він оглянувся, чи нікого нема поблизу, примружив очі. — Я сконструював Гравітаційну анте-ну.

І поки вони йшли кривулястим узвозом повз Андріївську церкву, спускаючись до Подолу, гарячковим шепотом розказував і розказував.

— Зрозумій, я мусив… на ці роки… забути про все особисте, інакше нічого б не досяг. Не я перший за-мислився над сенсом життя, над таємницею Всесвіту, про це думали ще давньогрецькі філософи, але… Я пер-ший маю можливість нарешті одержати відповідь!

— Є така можливість? — знову не без іронії спитала Надія.

— Ось вона! — Іван трохи відхилив полу пальта, і дівчина побачила невеличкий плескатий апаратик у чорному футлярчику, що висів на ремінці через плече. Пола знову прикрила апаратик від сторонніх очей.

— Тобто?

— Це Гравітаційна антена, з її допомогою я встановлю зв’язок із центром Всесвіту.

Надія подивилась на нього з острахом: що за химери?

— Центром Всесвіту? — перепитала. — О боже, яким центром?

— Та вже ж не геометричним, такого немає. В кожному разі, його неможливо визначити. Та це мені й ні до чого.

— Ну тоді…

— Слухай уважно. Я не буду зараз говорити тобі про тонкощі світобудови, про її високий ступінь упоря-дкованості, що й забезпечило виникнення і розвиток життя на Землі, в тому числі мислячої матерії. А от давай візьмемо живу клітину. Тобі, певне, відомо: наука розкрила складну структуру цього біологічного комбінату, розпізнала тонкі біохімічні реакції, наслідком яких є саме життя. Детально досліджено, наприклад, зародкові, ембріональні клітини. І що ж виявилось? Однакові на першій стадії розвитку, вони, проте, в подальшому розви-ваються не однаково, дають початок різним організмам. Чому? Ти скажеш: програма, код, закладений у генах. Це так. Але звідки ж взялась ця програма, як вона виникла? Цього наука ще не розкрила. От я, й хочу…

— Ти зайнявся цитологією?

— Завдання стоїть ширше. Про клітину — це я тобі для ілюстрації. Хоча в ній, як сонце у краплі води, відображена Суть. — Іван різко повернув голову і так поглянув їй в обличчя, що дівчина опустила очі. — То де ж, по-твоєму, взявся код у клітини?

— Ти так говориш, наче я…. досліджую, — зітхнула Надія.

— Чи я не знаю твого фаху ? Я тільки хочу, щоб ти замислилась: звідки? як? навіщо?

Іван Мудрий замовк, аж доки не скінчився Андріївський узвіз, і вони опинилися на Подолі біля реставрованої ротонди із Самсоном, що роздирає левові пащу: звідти мають политися цівки води.

— От бачиш, — Іван кивнув у бік ротонди, — отак і Наука намагається видобути Істину з Природи.

— І що ж, ця твоя антена…

— Авжеж! Гравітаційна антена допоможе мені зробити переворот у світовій науці.

Очі йому жевріли завзяттям, і Надіїне серце стиснулось у передчутті чогось лихого. Що з ним сталося? Він ще не був таким несамовитим… Якась манія…

День розгорявся, Андріївська церква вгорі, під самісіньким небом, купалася в золоті.

— Правда, гарно? — обізвалась Надія, завваживши, що Іван дивиться на ажурні хрести піднебесного храму.

— Гарно… — сказав замислено. — Але навряд чи мені вдасться скористатись ними… Розумієш, Граві-таційну антену треба приєднати до якогось шпиля. Розрахунки показують, що хрест для цього підходить якнай-краще. Сигнали підуть одночасно в трьох напрямках. У зеніт і горизонтально.

Надія прикусила губу і з острахом зиркнула на нього з-під хутряної шапочки.

Раптом Іван клацнув пальцями і вигукнув:

— Евріка! Ідемо на Печерськ. Лаврська дзвіниця, сподіваюся, не так охороняється, як ці музеї. До того ж вона ще й вища.

Ой як хотілося Надії відговорити його, хай би трохи отямився. Та, знаючи Іванову впертість, не обмови-лася й словом.

У гущавині придніпровських парків на Печерську ще де-не-де біліли латки снігу, дерева, вловлюючи те-пло, полоскали гілля в прозорій синяві повітряного океану. І над усім високо в небі сяяли золоті бані Лаври.

Настрій у Надії кращав, душа ніби виходила із нервового заціпеніння. У парку, хоч і безлюдному, легко дихалось.

— Бачиш, як високо? — Іван кивнув у бік Лаври. — Дзвіниця — наче ракета, націлена в космос! Але я пошлю в небо мирні запити, мушу дізнатися, з якою метою поставлено цей експеримент.

— Про що ти говориш? — здивувалася Надія.

— А ось про це все, — крутнув головою Іван, — про Землю і Сонце, Галактику і людину. Мені хочеться цього знання так само, як спраглому мандрівникові в пустелі хочеться води.

Сказав з такою жагою, що аж губи йому пошерхли, почав облизувати їх язиком.

— Але ж такі масштаби… — Надія поглянула на Сонце. — Експерименти проводяться все-таки в лабо-раторії.

— Може, це і є лабораторія, — твердо, без вагання сказав Іван. — Звідки знати? Що ж до розмірів, то… все це ілюзія. Ні відстані, ані рух не

можна визначити абсолютно. Усе на світі відносне. Ми навіть не знаємо, великий наш Всесвіт чи навпаки — маленький. Так, так, ти не округлюй своїх очей. Уяви собі, що, поки ти спиш, Всесвіт узяв та й зменшився до розмірів, скажімо, горошини. В однаковій пропорції поменшало Сонце і Земля, атоми й молекули, все-все. І ми, звичайно.

— Цікаво, що ж би сталося?

— Прокинувшись, ти б і не помітила цих змін. От тобі й масштаби. Може, якийсь розумака поставив цей експеримент для своєї докторської дисертації, чи як там у них зветься, та й метикує над горошиною. А ми тут собі мріємо та зітхаємо.

— Та ні, Іване, ми — люди, а не піддослідні кролики. Цією думкою треба пройнятися, тоді й життя буде повноцінне.

Він аж зупинився, вражений не так цими словами, як упевненим, категоричним тоном досі сумирної На-дії.

— Саме тому, що ми — люди, я й хочу дійти Істини. Зрозуміла?

Надія знизала плечима, мовляв, доходь, хіба я заперечую?

Згадався епізод кількарічної давності, ще з студентських часів. Тоді їх щоосені возили на Житомирщину збирати хміль. Якось довелося працювати поблизу річечки, через яку будувався новий міст. Робота йшла — як море горить. Радгоспівські будівельники сяк-так поклали на дві дерев’яні палі довгу колоду, а другої такої не привезли, то вони покинули все те й подалися по домівках. Котрась із дівчат зауважила, що от, мовляв, якби ця колода лежала на траві, по ній пройти — раз плюнуть, а над прірвою — не кожен зважиться, хоч висота не бі-льше чотирьох–п’яти метрів. Перший же з хлопців, котрий хотів спростувати це твердження, не ступив і п’яти кроків, сів, обхопивши колоду ногами, а тоді назад, назад… Іван тільки мружився, ніби прицілюючись, а тоді

вигукнув: "А я пройду!" Дівчата, затамувавши подих, дивились на відчайдуха. Спочатку він ступав упевнено, далі кроки уповільнились, ще, ще, скоро середина, і тут Іван схитнувся, не встояв і шубовснув у холодну воду. Надія скрикнула і заплющила очі: внизу стирчали старі палі… Коли поглянула, Іван вибирався на берег — ці-лий і неушкоджений. Хоч як його відмовляли, він знову і знову ступав на колоду. Надія з захопленням і жахом дивилась, як він падав вниз, подумки давала собі обітницю любити його, хоч і покалічиться. Нарешті таки пройшов! Потім навіть пробіг…

Надія зітхнула: і зараз він такий самий, не змінився й трішки.

До Лаври вони зайшли знизу, з боку Дніпра, піднімаючись вузькою стежкою попід старезним муром. Пе-ред проходом на бруківку Надія зупинилась.

— Поглянь, — показала вгору на будинок Музею стародруків, що ніби плив понад верховіттям. — Ба-чиш, он балкончик? Туди виходив Тарас Шевченко. З того балкона він милувався Дніпровими схилами. Може, й малював.

Трохи постояли, дивлячись на той історичний балкон, а тоді пішли попід високими контрфорсами до ру-їн Успенського собору. За ним, обрамлена чорними стовбурами дерев, вивищувалась багатоярусна, білоколонна дзвіниця. Надія зачарованим поглядом окинула цю дивовижу — ярус за ярусом, аж до золотої бані, увінчаної сяючим хрестом.

— Яка краса! Зверни увагу на пропорції.

— Мені головне — висота, — обізвався Іван. — Чим далі від центру землі — тим більше шансів на успіх. Якби мою антену встановити на супутнику… Але де там! Скажуть, божевільний, це точно. Якщо тут нічого

не вийде, — кивнув на дзвіницю, — подамся на Кавказ, у гори. На Ельбрусі працює канатна дорога. От тільки з фінансами скрутно.

Надія похитала головою:

— Бач, якби ти не займався химерами, то вже став би доктором. А то ще й не кандидат… Он твої това-риші…

— Та ти що?! — розгнівався Іван. — Невже не розумієш?.. Звання! Хіба це може бути самоціллю? Не звання, а знання — ось мета життя!

— Чого ти так нервуєш? — знітилась Надія. — Я мала на увазі… ну, життєзабезпечення… Сам же кажеш — сутужно.

— Годі про це. Сподіваюся, що й тут удасться. Зараз проблема: як пробратися на дзвіницю. Подвір’я охо-роняється.

— Очевидно, треба попросити дозволу в дирекції заповідника.

— Оце справді,— скривився Іван.— Хочу, мовляв, зв’язатися з космосом, дайте перепустку.

— Не перекручуй. Поясни популярно. Мовляв, треба…

— "Шановна дирекціє! Чи ви маєте зелене поняття про гравітаційну енергію? Я розповім, як вона кон-денсується на полюсах і в центрах сфер… Але спочатку про кванти гравітаційного поля!.." Гадаєш, слухати-муть, роззявивши рота. Овва!

— Та не гарячкуй. Можна ж сказати: треба перевірити апаратуру, чи що…

В цей час у прозорому повітрі полинули мелодійні звуки, Іван аж шию витягпув, дослухаючись, і Надія помітила, як полагідніло його обличчя.

— Куранти, — сказав бадьоро. — їх же заводять, чи як ти гадаєш?

— Авжеж. Раз на тиждень, здається.

— Ну й чудово. Треба тільки дізнатися, в які дні й години.

Вони, хоч і голодні, вештались по музейному містечку до самого вечора.

II.

Дзвінок був тихий, скрадливий, проте Надія почула одразу. Зиркнула на будильник, що стояв на столику біля узголів’я — дванадцята. Хто б це опівночі? Легка штора на вікні набрякла темрявою. Може, щось трапилось? Вона й так ось уже тижнями не має спокою через Івана, а тут ще й уночі… О, мама вже пошаркала по коридорчику. Перемови, клацнув замок. Чиїсь тверді кроки. Стукіт у її двері, і мамин іронічний голос:

— Надю, наречений прийшов!

Невже Іван? Нарешті об’явився… Але чого ж так пізно? Що скоїлось?

Його з’ява і порадувала, і збентежила Надію. Іван зайшов зніяковілий, і навіть винувата посмішка на йо-го худорлявому лиці не могла приховати внутрішнього сум’яття і розгубленості.

— Доброї ночі… Ти пробач, Надю, що я…

Затинаючись, він говорив про свою зайнятість, особливо вечорами, страшенно за нею скучив, от і нава-жився прийти, хоч і пізно.

— Міг би хоч подзвонити, — осміхнулась Надія.

— Навіщо? Поки я добирався, ти ще поспала цілих півгодини. Так і завтра буде, й післязавтра, доки не напишу дисертації. А що? Нема чого марнувати вечори на зітхання!

— Краще ночі?

— Ага, після роботи.

Попросила його вийти в коридор, потім, надівши легкого квітчастого халата, спровадила на кухню, де мама вже готувала вечерю.

— Де ж ти пропадав, що так давно не озивався? — спитала Надія, підсовуючи йому яєчню на кухонному столику. — Може, весь час на дзвіниці сидів?

Її обличчя пашіло — чи то від холодної води, чи від хвилювання, в голосі чулася легка іронія. Іван усе це вловлював, милувався нею, а дівчина ніяковіла ще дужче.

— Та побував і на дзвіниці…

— Ну й що? — її очі зблискували усміхом. — Випробував свою антену?

Іван відповів не зразу. Крутнув головою у бік Надіїної матері, що стояла біля плити, ніби й не звертаючи на них уваги, трохи виждав, потім пробурмотів:

— Та що ж, коли взятися, то можна й голкою тунель пробити…

— Пробив?

— От бач, ти іронізуєш… — Іванові брови нахмурились. — А сталася всесвітньо-історична подія.

— Ну, розкажи, розкажи!— похопилась Надія, боячись, що він образиться.

— Розповісти? Але ти ж все одно не повіриш. Серед буденщини — раптом велике, яскраве, незвичне…

— Чому ж… — Надія вибачливо усміхнулась. — Ми вже готові до несподіванок.

— Ну, тоді я тобі скажу: мені вдалося, просто пощастило встановити контакт…

— Який контакт? Я ж запитую про твою антену.

— А навіщо ж я її конструював, як не для космічного зв’язку!

— І що, встановив зв’язок… з тими… суперменами, що вдалися до велетенського експерименту, як ти казав?

— Шукав одних, а наткнувся на інших… — Іван знову покрутив головою і замовк. Відсунув порожню тарілку. — Я б не заперечував проти чорної кави.

— На кого ж ти наткнувся? — спитала Надія, підвівшись із-за столу, щоб дістати в буфеті банку з роз-чинною кавою.

— Я розмовляв… — Іван зробив паузу, помітно було, що він вагався, казати чи ні. — Майже годину роз-мовляв із своїм двійником. У нього теж є отака Надія, тільки вони вже одружилися…

Надія так і застигла з чайником у руці, а її мати, яка ніби й не дослухалася до розмови, сплеснула руками, видивилась на Івана, тяжко зітхнула.

— Ой лишенько! Оце домудрувався…

Поквапно вискочила з кухні, щось бурмочучи про себе. Іван криво усміхнувся:

— Бач, твоя мама вже повірила…

— Ти її налякав. Ну, хіба ж можна так жартувати?

— Я не жартую.

— Перестань.

Каву пили мовчки. Іван поглянув на годинника:

— Мені пора.

— Може, завтра… чи пак уже сьогодні сходимо в кіно? — примирливо обізвалась Надія.

— Я ж сказав: працюю. — Іван щільніше прихилив скляні двері. — Пишу про цей контакт…

— О, коли б справді… — не сказала, а проспівала Надія, звівши очі вгору. — Ти б став доктором!

— А може, й стану, — пригорнув її за плечі. — Ну, я пішов. До побачення.

— Щасливо, упертюх! — Надія весело підштовхнула його до виходу.

III.

А було так. На Лаврській дзвіниці Іван приєднав свою антену до позолоченою хреста. Зробити це було нелегко, і наш заповзятець мало не зірвався вниз, на дзвони. Гамуючи дріж у колінах, осідлав бантину, обіперся плечем об дерев’яну крокву і так дожидався вечора. За його розрахунками, які згодом підтвердились, Сонце своєю величезною масою перешкоджатиме гравізв’язку, викликаючи завихрення хвиль. Отож, здійснювати спробу треба було після того, як цей потужний гравітаційний конденсатор сховається за обрій, і то не зразу.

Час минав повільно, та хіба Іванові позичати витримки, терпіння? Сидів, зігнувшись у три погибелі, пе-ребирав у голові різні варіанти свого звернення до тих, хто сконструював видимий Всесвіт і, певне, доглядає його, як майстер-годинникар свої хронометри. Зрештою, зупинився на імпровізації — думка в нього чітка, а в які слова виллється, не має значення. Зрозуміють. Якщо вже вони прилучилися до всеосяжної мудрості, викрес-лили орбіти електронів і галактик…

Раптом Івана охопив страх, пройняв кожну клітину мозку: як він міг наважитись? Помислити? Отака мі-зерна грудочка протоплазми… Це ж тільки уявити собі… А втім, як подумаєш, в тому ж то й полягає парадокс — незмірно мале і незмірно велике зумовлюють одне одного, та інакше вони й існувати не можуть. Мале у ве-ликому і навпаки — велике у малому. Така діалектика. То чому ж він не може поцікавитись… Мусить! І тут не якась зарозумілість, а жага мислячої матерії.

Увімкнув апарат, і тієї ж миті на нього заспокійливо поглянуло зелене вічко індикатора. Тепер антена могла модифікувати гравітаційні хвилі.

Кашлянувши раз і вдруге, наче збирався промовляти до тисячної аудиторії, Іван, прозваний Мудрим, прихилився до гравіфона і почав:

— Гей ви, ті, що в космосі! — У горлі враз пересохло, язик зробився неповороткий. Ех, якби оце хоч ков-ток води! Заговорив уже не так голосно: — Я звертаюся до вас за роз’ясненням, тобто хочу сказати… Людський мозок уже дозрів, щоб уважніше приглянутись до навколиишього… Нас цікавлять кардинальні питання Світо-будови… підвалини… Ми не якісь піддослідні кролики… Хочемо знати, навіщо увесь цей колообіг, розпад і синтез із… живої і неживої матерії…

Імпровізація виходила трохи недоладна, сумбурна, й Іван пошкодував, що заздалегідь не підготував тек-сту або хоча б головних запитань. Тоді б не затинався, болісно добираючи слова.

Чи сподівався на якусь відповідь? Ще тоді, коли в нього виникла ідея такого контакту, був упевнений, що розмову вдасться зав’язати, а от коли надів навушники, впевненість його похитнулася. Безбережний кос-мос… Якщо і є десь приймач гравітаційних хвиль, то яка вірогідність, що він саме зараз увімкнутий? Клацаючи вмикачем свого апарата, Іван подумав: як це добре, що він тут сам, що немає свідків цієї його… витівки. Якщо нічого не вийде, він собі пробачить. Мало чого не витворяє людина на самоті… Але ж мусить удатися! Хоч і без надії, а він все-таки сподівався, вірив у свою зорю.

Навушники ожили, почувся шум, наче хтось поруч схвильовано дихав. Іван аж озирнувся, затамував по-дих, напружуючи слух, щоб уловити бодай найтоншу звукову ниточку.

Уловив! Розрізнив слова!

Не вірилось власним вухам, але він почув:

— Ти вже закінчив? Усе сказав?

Іван ніби язика проковтнув — не міг вимовити й слова.

— Чого ж ти мовчиш?

Голос пробивався крізь шуми, що накочувались хвилями і, здавалось, от-от затоплять його.

— Я… я слухаю, — нарешті спромігся Іван. — А ти… звідки?

— Я з планети Земля, далекий мій брате…

— Що за жарти? — Іван знову озирнувся, та нікого не побачивши під цим куполом, вигукнув: — Це я промовляю з планети Земля!

Тепер уже той голос притих, певне, розмірковуючи над отриманою інформацією. Мовчання тривало кі-лька секунд, які тяглися для Йвана цілу вічність.

— То, може, тебе і звати Йваном? — нарешті обізвався голос. — Може, ти — Іван Мудрий?!

— Мене саме так і називають, — сказав сердито Іван. — Але хто це дозволяє собі…

— Не гнівайся, брате, я теж Іван Мудрий з далекої планети Земля, — перебив голос. — Тепер мені зро-зуміло…

— А я от нічого не второпаю, чи хтось підключився…

— Ні, поглянь на панель відстані — вісімдесят тисяч світлових років! Ми в різних кінцях Галактики.

— В мене такої панелі нема.

— Отож, ще не винайшов… Через деякий час змайструєш… Це нескладна приставка.

— Чому ти все передбачаєш? — Наш Іван уже трохи оговтався і говорив спокійніше.

— Мені здається, що в нас цивілізація трішечки попереду, хоча ми й рухаємося синхронно. Для такої грандіозної системи, як наша Галактика, невеличке відхилення цілком природне.

— Отже, ви, по відношенню до нас, живете в майбутньому?

— Виходить, що так. Я, наприклад, із своєю Надією вже одружився, маємо сина.

— То що — і я скоро одружуся? — з подивом вигукнув Іван.

— А як же інакше? Ми з тобою двійники в усьому, розумієш… Саме це й передбачав наша гіпотеза стру-ктури Всесвіту. Синхронність і симетричність. Наша планетна сім’я — у протилежному завитку спіралі, на од-наковій з вами відстані від центру Галактики, сказати б, на різних полюсах…

Шуми приглушили останні слова, і Йван наледве їх розібрав.

— Полюси? — повторив, прихиляючись до гравіфона. — Цікаво, який зараз у ваших електронів?

— Позитивний. А у вас?

— Негативний. — Іван зітхнув. Далекий співрозмовник вловив це зітхання, спитав:

— Ти чого так скрушно зітхаєш? Ми з тобою щойно зробили велике відкриття.

— Але ж антиматерія…

— Зрозуміло: безпосередній контакт виключається. Та його й не може бути — наші планети розділяє за-надто широкий простір, подолати його неможливо. То вже велике щастя, що ми встановили контакт, можемо обмінюватись інформацією, хіба ні?

Долаючи шуми, спричинені незчисленними гравітаційними масами, що траплялись на шляху хвиль, во-ни, може, з годину перемовлялися про події на симетричних планетах. Той, далекий співрозмовник, розповів, що їм удалося уникнути ядерного конфлікту, що космологи висунули "вакуумну теорію" виникнення Всесвіту, а фізики визначили масу спокою у нейтрино.

Хоча чутність в окремі моменти падала до нуля, Іван одержав чимало наукової інформації, але, на жаль, занотувати її не зміг: було темно. До того ж триматися за бантину руками й писати було незручно. Ну що ж, перший контакт. До наступного приготується краще.

— А що відомо вашій науці… — Іван зробив паузу, підшукуючи слова, — ну, з тих питань…

— Кардинальних, як ти казав? "Чому" та "навіщо"? Я теж сушив собі голову.

Голос почав тонути в шумі.

— Мати-Природа… життя… живеш — не вмирай… мудрість… дитячі запитання…

На цьому перемови обірвалися остаточно. Надворі вже сіріло, коли Іван крався по лаврському дворищу. Почувався так, наче побував у незміряній далі космосу, на іншій планеті. І ніхто навіть не здогадується, яка всесвітньо-історична подія сталася цієї ночі. "Нічого, скоро дізнаєтесь", — думав Іван і чомусь уявляв, як скри-виться обличчя керівника лабораторії. Одне тільки гірчило — останні слова… "Дитячі запитання"… Що він цим хотів сказати? Невже не розуміє… А Надія буде здивована… Вона вже змучилась, бідолашна. Якби інша… Це треба цінити… Але насамперед все-таки наука. Наді нічого не зробиться, коли ще трохи зачекає… Не поки-не. Раз та… анти-Надя… Кумедно: анти-Надя. А вона ж є, це без сумніву. Певне, така ж гарна, як і моя. Тільки й того, що атоми її тіла мають протилежний заряд.

Діставшись до свого холостяцького житла, Іван як ліг спати, то прокинувся після обіду. Подзвонив до лабораторії, мовляв, трохи занедужав, а сам сів до столу, щоб записати все, що з ним було цієї ночі. Проте на-писав лише кілька рядків: йому справді нездужалось. П’ять днів пролежав з високою температурою. Опісля, пригадавши свою пригоду, довго не міг повірити, що це таки справді було, а не примарилось.

IV.

— Надю, наречений з’явився!

Майбутня теща явно кепкувала з Івана, він зовсім на те не зважав. Приходив на побачення опівночі май-же всю весну і ціле літо, аж доки не закінчив своєї дисертації. На іронію Надиної матері відповідав:

— Хочете вченого зятя? Терпіть.

Нарешті поклав Надії на стіл голубу папочку, зав’язану білими тасьмами.

— Ось вона, моя мрія безсонних ночей! — Іван був у піднесеному настрої і говорив трохи патетично. Погладивши папку своєю сухорлявою долонею, продовжував: — Тут нова теорія структури Всесвіту.

— Закінчив?! — зраділа Надія.— Нарешті… Вітаю тебе!

Вона притулилась щокою до його шорсткої щоки, не наважуючись при матері цілувати свого обранця.

— Так, закінчив. Наче гора з плечей… Раділи всі троє, це було схоже на сімейне свято.

— Щодо структури Всесвіту, — пояснював Іван, — то зараз домінує теорія Великого вибуху. Нібито на початку вся матерія була стиснена в одному праатомі, ну, може, в такому об’ємі, як горіх. Стався вибух, і з тієї миті Всесвіт розширюється. І це ніби узгоджується спостереженнями… якщо заплющувати очі на симетрію галактик… Тепер же з відкриттям анти-Землі, стало ясно, що принцип симетрії охоплює і макрокосм…

— Уявляю, як буде вражений твій керівник, — сказала Надія. — Може, одразу на доктора?

— Це не має значення, — відповів Іван. — Мені головне — вийти на люди.

Десь так тижнів через два Іван прийшов темний, як туча, навіть снідати не схотів, наледве умовили випи-ти склянку чаю.

— Що сталося? — лагідно спитала Надя, хоч уже й здогадалася: неприємності з дисертацією.

Іван схопився як опечений, заходив по кухні.

— Уявляєш?! — вигукнув обурено. — Він каже, що це — фантастика! Наукою, каже, і не пахне!

— Заспокойся, Ваню. Хто каже? Рецензент?

— Та ні, керівник, він зовсім відкидає мою працю. Ознайомився, каже, і розчарувався… Ні на чому не засновані фантастичні припущення, які межують… Уявляєш? "Межують". Натякає. Тоді я розповів йому про контакт з анти-Землею, усе, як було. Він тільки кліпав своїми очиськами та червонів. То давайте, кажу, разом за-беремось на дзвіницю… Еге, каже, від цього мене звільніть, а вам треба відпочити, зміцнити нерви… Мабуть, даремно я йому розповів, тільки налякав. Уявляєш, яка ситуація?..

— А раніше ж він, здається, був новатором?

— Поки не пробився до командного крісла. Тепер же його влаштовує статус-кво. Теорія Великого вибу-ху, каже, загальноприйнята, і нічого мудрувати. Птоломеївські епіцикли, кажу, була загальноприйнятими пів-тори тисячі літ. Та в мене, кажу, не про виникнення Всесвіту йдеться, а про його структуру. Всесвіт симетрич-ний. Еге, паже, симетрія суперечить теорії Великого вибуху. А ієрархічна структура, кажу, це ж факт? Хіба він не суперечить?

— І до чого ж ви домовились?

— А ні до чого. Я бачу, що структура Всесвіту його так хвилює, як позаторішній сніг. Вийшов я від ньо-го — сірі будинки, сіра вулиця, сіре небо над головою, все втратило фарби, світ посірів…

Трохи помовчавши, Надя сказала:

— Ти б зв’язався… ну, з другим Іваном. Що він скаже. Це ж найлегше.

— В тому ж то й штука, що це зовсім не легко, — сказав, узявши склянку з недопитим чаєм. — Я вже пробував. Наслухався космічного шуму. Те, що ми тоді натрапили один на одного… Може, це раз на сто років, або й на тисячу.

— Не журися, я впевнена: ти щось придумаєш. Може, спробуєш у горах… Удосконалиш антену… — їх-ні погляди зустрілися — глибокі, проникливі, пройняті симпатією. Надіїні губи ледь помітно здригнулись, і дівчина опустила очі.— Життя — це не тільки квіти. Пам’ятаєш, як я студенткою мріяла…

— Полежати на трояндах? — усміхнувся Іван. — Пам’ятаю, ти розповідала.

— Страшенно кортіло занурити обличчя у квіти. Тоді я була на канікулах у тьоті, а вона саме готувала трояндове варення… Про одне я тоді не думала: у троянд в колючки. Отак і в житті.

Надія зашарілася і вмовкла.

— Гарна сентенція. В жіночому стилі, — вже зовсім спокійно обізвався Іван. Обернувся до матері, що сиділа замислена, підперши кулаком голову. — А я подумав, що… Пора вже нам з Надією… Якщо ви не заперечуєте, то сьогодні подамо заяву до загсу.

Мати аж кинулась:

— Я? Мені що… Це вже ви самі…

На її очах заблищали сльози.